

Landskap: Västergötland
Göta älvs dalgång. Skane
Härad: Diverse h.v.
Socken: " s.v.
Uppteckningsår: 1961-1962

Upptecknare: Anna Ivanberg, Huskvarna
Berättare: olika personer; se uppt.-bla-
dets baksida!
Berättarens yrke:
Född år i

Ivedjebruk. s. 1-24.

Bomjöb. s. 9.

(sid. 22-23 tills. 4st.
foton utan negativ;
sid. 24 div. teckningar)

H.C. 5

Obs!

Härader och socknar på baksidan
av uppt.-bladen bör kontrolleras,
efter som upptecknarens artsuppgifter
inte alltid stämmer.

15/1-62

23/2-62

HC5

Ord och uttryck om svedjning:

Vreſt är en falla. Tre en falla. Svett fällor.
En svia. Man på rö häi: "I da e de torr,
vi sa see en falla."

Po Bråmmosen i Habo socken hade de vreſt av
en stor falla på en fem hundland, det var året 1889.
Där hade växt upp ljung och Rosmarin, så att
all gräsväxt hade förkvarv, och om det ej
var fråga om nyodling, så var huvudändamål
med svedjningen, att få bort blåbärs och
linjonijs och även ljungen (så att gräs ikke
kunde växa) samt det fina riset, aspe felningar
och flingplantor, som breddde ut sig. Astkan godde
lite, och det blev en annan cirkulation, som
befärgade såväl gräsväxten, som den nya
skog som skulle växa opp. Om det ville
sig, kunde det även bli grannmål. Det var
gräs som sättdes. Den betades intet. Blev verket igen

151-62

iglis' då den skördades, så utbytet blev ej stort.
Men med tiden blev det bete och my skog.
Detta är den enda riktiga sved berättaren sätter.
och han ej själv varit med i arbetet med en sådan.
Han hade då plats på ett annat ställe i Habo hos.
Isensta-Sven. "De gick där och hackade i askan"
Den grova stocken hade de lagt vara på och
huggit upp och förlåt bort inman de satte
eld."Var det någon plåt, som var något så
mån släts sätta de potatis där och denna
läi ha varit av mycket god kvalité" då den växer
i askan, mjölig och fin. Men det var mycket
arbete inman". Hur det verkligen gick till?
Oftast var det någon nág, som var gräns mot skogen
på något håll. Det var på vägen man svedde,
då lite fuktfärgen var kvar, och inman man följede
med värbukten. Ingen har kunnat berätta hur det
verkligen gick till vid svedjningen, då de äldre,

och det är jag som minns en svedja, var de unga
att de ej förställ att få fåtölje reda på fökhållandet.
1932 har jag varit med om svedjning P.A.P. i tiden
skala. Vi skulle göra bekvallar. Mot en håll hade
vi fällt fräden inat. Det var mest ek. En rå
fred gata sprattades upp, den var en två meter
bred och det var rått arbetsamt. En del (alla)
buskar i gatan höggs och slängdes inat. På
ett håll var ångsmärke och åker. Vi slavade med
en lit mot granren, räcknade med att bergen
skulle mola elden. Fel, ty vinden vände sig
och elden sprred sig över bergen intända om
granar och det var mycket nära att vi av utmatt-
ning och rök blivit liggande i askan, men det gick
ej att springa och skaffa hjälpseller. Två baljor
med vatten var upprörda, för att doppna en rustkoma
i, som vi hade att slå med på elden, som virblade
och flammade i löven. Tyvärr, vem haun springa förs

och dogpra i vallen, vilket hade behöfts. Vi hade
fånt på runtomkring. Alla häden vid ytterkanterna
var fallda inat. Och vi släpade oss till slut
svarta och svettsa därför. Gläi hade behöfts
att man vore född med regnkuva, ty en sådan
kunde skänna bränd; alltså gā runt om
en eld och så spreds denna ej vidare.

Om de gamla till kallade in sådan väi jag ej, men sli-
de vid tryg försiktighet med elden i sakeri.

Po Brämmaren i Glabo. Hade de verkligen dynlänga-
harvar? Besättaren säger det. De gjorde dessa själva, för-
derna. När veden höggs om varcuna, så gallrades alla
grenar bort som grässade. Då grenen går in i häst blir
ju ett huvud, men ^{grenarna} de är givets sätta. De skulle
vara en färtio cm. långa, och man hade alltid många
sådana på lager att sätta i, då man bräts av.

Man harvade potatisåkerarna till et, på varcuna med
dessa prima harvar, som var lätta och gled över jorden. (Gram)

Protatis sättning på sviran.

Så berättade de gamla i berättarernas farndom:

En man med ett fåben går före. Träben var det många, som använde. Efter dessa blir det ett lagom stort hal för protatisen.

En man som är låg häl, det var många sanna då, går efter och stoppar ner protatisen. Med det släpande benet asar han igen hålen.

Han borde ju kunna färja också med sitt fåben, men det visste ej berättaren hur det var med detta.

Röfning - rö. Tidigt på våren. Brodor är även benämning på inventariet. Då kunde det lata: "J' da ska vi gå till intaget och plåta under". Då hade man en hack och yxa med, och kratta och gryp eller bjuja, som kallas gaffel här. Små buskar höggs ner med hacken, det var i synnerhet öyjen, (viden) som bredder ut sig så. Men stora härd höggs ner, men alltid sprades magon, eller ett par vackra björkar eller andra träd, för att djuren skulle ha skydd mot sol och regn.

Allt brökte (det är egentligen grenved - tenabbar) - faska - säger vi i östra Skåne. / Löv och ris krattas och samlas i stora högar. Har man spräng hemma vid kröns röpa även detta dit. Man fänder i en kuss kalm men vid, vid det håll där vinden blar på. Askan skörs sen ut över ängen eller intaget, är man noga, skörs lite gräs för där högen legat. Det där arbetet har jag varit med om. Man gör inte sådan

arbeta krevande arbete numera. Men till in på
1940-talet har man här och där hållit på med
töjning och hösläder. I järnårs 1941-1945, hots
arbetskrafts-brist gjorde vi detta arbete, beroende
på en paragraf i varit arrendekontrakt. Det
var på ett ållöfjärdands åker bruk, cirka trehundra
hektar (eller mera) skog. Holma. I Skrästad, Olmstad
var trots törningen forslagd vid den tiden.
Ålmästaren på de lite stora gårdena.

(Kanske jag berättat förr, (jag har inga avskrifter)
att i järnårs kommo brakens ungdomar med
hian och grävor och gjorde 'hösläder' på 1940-talet,
hos oss som i forna där, och vi bjöd sen på 'slätta gröt'
på att präga, och det var dans på logen officiell.
Efterå ja, då var det många av de fyreligioz
där i socknen, som kokade av harm över
detta tilltag. Dans på logen. Så packt.
Men ungdomarna lätade åt de kunde dansa och hade nöjet
- ingen sprut vid detta tillfälle.

I det där nä^o sättes rågen och en enkelt stängsel
sattes kring. Man hade dymlinga haren till detta
'åkerbuchs' arbete'. Det fanns även ett annat gredskap, gjort
av lämpliga grenar, som man kravrade med i
askan. Rågen kom upp på och fin. Berättaren
hur ej allt något gräsfrö sättes i här. Den sbot
grön och mörker snitt ibland den andra mört
granskogen och en god skörd fögs. Den betades
ej. Här blev det intet sāa-sāa. Så kallas
det om man sätter en potatis och skördar en.
eller sār hio kom och skördar hio igen.
Endast en rågskörd fögs. Men snart växte upp
nytt beke och my skog, en my kraft kraftade givits
av jorden. Flera år där efter då berättaren växte upp
till Karl var han i Penca sign. Då var på detta
område den mäckaste ung skog, som tydligt
strålde sig i på månliggande skogar.
Man besödde sedan på snart som möjligt åt väster

av alla slag skulle pla'rot och fa' över handen. Man var ej rädd för magon härd jordskorpa efter regn.

Såskäppan, den kallades för salöje i Orknei, och var av halm. Men här i Vista var den av härlig ungfat på samma sätt som de matdosor de hade förr, med sig på resor till marknader till et. Såskäppan var rund, hängde på vänster sida och man höll om den med vänster hand, och sådde med den högra.

Det fanns fler det såskäppor av black, som hängde på magen och man sådde med båda händerna.

Det brukade firmas benstamprar här och där vid växten dragen. Där fick bönderna köpa benmjöl, det fanns angat och nästamprat och det användes mycket till maggrädden på åkrarna. Om de även köpte och kunde ut på svenska vet man ej. Rågen skulle på den tjuugo förste - tjuugo ande aug, så kom den upp och betades sen. På svenska betades ej, skyddades av en kallt stängsel. "Den där 'astkefjatan'

som skulle goda jorden var̄ ej så kraftig.
men någn kom upp, en kögel här och där,
och hägsträderna emellan, ej ann. Men
blev sna, halmen spinkig. Det blev
nåra nog på - på. Men man hade
fått bort allt ljungan, blåbärs och lingonris.
det blev en annan cirkulation med vege-
tationen, man kunde byta den. Ta bort stubbar
och jötter, slita och gno tills det blev
ett stycke åker, eller låta det ånyo
våxa krog i grn.

I Skåne, användes på svedjan, där terrängen
i allmänhet mest lämpade sig för detta redskap,
även om hic fanns. Den grova rotveden, som ej
brann upp ordentligt, hördes in till förrköping och
söldes billigt, och det fanns alltid köpare, som
hade ont om pengar och köpte den, även om de blev
lite rotiga av den.

I Penarp i Laxarida socken 1884 hade de lagt en stor aved, ålminstone bio hundland. Där hade skogen stått fält, fält, mörk och muren. Det är hos berättarnas morfars froz. På det stället stodades det, ålminstone vid cekelriffet (på den andra gården i Penarp), hj. det var tua gårdar där. Denna svia är den enda riktiga, berättarnas svia. Här var högsl med aska och sparrbäunda stubbar. Den allra grövsta skogen hade tagits tillvara och bröts bort. Vring denna svia fauns vägar på två sidor som utgränsade mot annan skog. Man fädde alltid skogen inåt och gjorde nedkuggna breda gator mot annan skog. När allt brunnit ner gick man och samlade ihop det grövsta som kunde finnas kvar, tog hem och elddade med, eller brände upp igen i högar och spridde ut askan lite.

Berättarnas morfar använde till sådden på åkern en rund såskaippa av få, och sådde med en hand, det han jag vistades förut.

Inet effer sioddes rägen. För, men det var på
åkruna, skulle rägen säs den 21 och 22 augusti
och den befades på höstarna. På svedjan befades
ej. Den skyddades på stängsel. Ell enkelt,
med långt emellan stavar graven, med inspeckade
slanor. ungefär som ett gapstängsel med, ju
av vidjor där stängen sticks in eller skyttlades
in, kallas därför också skyffelgap. Var unvönt
intill dessa dagar, men även detta håller på att
försvinna. Liksom det eleganta, utomordentligt
nål gjorda stängsel man i mpa fölli ofta kunde
fa' se här; brakten och som kunde hälla en fijo
är eller mera. Ell gickigt sådant skall vara tre
hölor högt. Ell stängala är alltså tre hölor. Det
skall vara något mer än en meter mellan stavar-
naren. De skall vara av grima ske och hölorna
av den finaste ungaran, vidjerna av ene? (Se kanske
jag hörde fel.) men he st. Sådana skall vara till varit stavar-

Slängsel.

Man böjer nerifran foten på ned oppå mot nackafläget. Eke slaverna kan användas om och om igen. Det är vidjerna som kullen.

På artonhundratallet arbetades matbehandling och fentio par slaver om din skulle man kanna klara.

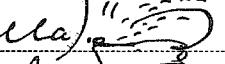
Irådgårdsstängsel gjordes finare till det skulle broarna vara runda och platta och sv den lästa ungrani.

De stängsel som i dessa dagar sätts kring hembygds gårdar och dyl. är enligt berättaren inte riktiga, utan fuskverk.

Han kunde ej själv lara sig att sätta upp eit så vackert stängsel som hans far och en del andra gubbar på milliotalet kunde göra.

Pädden.

Hur man gjorde på svenska är oviss. På åkarna
förr var det alltid här, den ena fjärjade d.a.s.
Den färjade fört med en grattis-hacka^x, där
dåningsmannen skulle gå sen, oposst var
det dräng-jugan som gjorde det på lika
stora åkrar, gärdar skulle jag skrivit. På mindre
var det husrum, dörrum eller pojken, drängen.

"Jag och Anders i Sörgårn — — det var eft drivende
en fjärtio säckar såd om dai skulle man
kunna så ut. Man sår med pastet inåt. (men
det vet väl alla)." x fjärjhacka.

Sedan att fjärja övergavs sen, behövdes strängt
lagt ej på åkrarna, men det var så omständ-
ligt med pädden för länge tid sen. Berättaren
kom; försjan på 1890-talet till Ullsnäs herrgård, och då fick han
öva sig med allt så näden med båda händerna. Fick öva
med konstgödning på mossarna, och här fjärjades ej på åkrarna.

Padden, enligt Lindblom. På svedjan.

Man tog ognarikle mot en händ, från stubbet, stor sken eller satte ner en stake. Hört ogoen städigt riktade mot detta, medan man gick rakt emot och hade fjärje kroken härt tryckt med armen mot sidan och drog färjau.

Sen måltes efter denna till nästa fjärj, såredden och pinnar sättes ner i marken. och likadant vid andra änden. Man sådde med en hand. Sueden besöddes senast möjlig och grästö såddes i reagen. Nasta är fögo en höskörd. Sen blev det bete och skogigen. Fjärje krok (änder) gick ej allt använda man hade dymlinga harr, fläthacka, fjärje krok, yta, lövhack och turisthack, gryssla allt kravsa ner på den med. Tacksam om härbult används. Skrära och kratta. Då de svedjat senast är uppå Vireda, Haurdaskoga, "för länge, längesen", såde och fortsätter i kölden allt slita djupt mer i graven på Ölmstad kyrkogård, med utskjutande bergspartier.

Sveden i folkelig visa.

(1960) Den hörde jag i Östra Grevie. Det var en gammal knekti, åldrova och han heter Lundberg.

Visan kan ha kommit opprif från Blekinge tiller med prigor och drängar. En visa är ej bokst.

Ett gång i fjor jag mätte så bra.

För min han kokte grävar.

Mor stekte fläsk,

och jag näkta pengar som best.

Tjo leder madamm, tjo leder madamm.

I ä sjungit jag för däcken i blann.

Näcken han såg då talleskogen brann:
och barn jävlar rödde grägen.

Det är ju tydligt att det är Sveden som
ärsyffas i visan.

Välterstockar. Man känner ej till namnet här.

Namnet erinrar om valen - valar, som är
namn på de stänger eller storar man
hade då stockarna skulle förflyttas.

De höggs av stark, kraftig ung björke.

Man sa också spa kar. De var tillverkade
(och järnskodda om jag ej hörde fel, ber. Ledseryds bonden
i Ölmstad) i ena ändan. När stora stockar flyttas
i skogen, läses de med järnkälling om grov-
ändan. Skroken på spring bommen hållas i
pedjan, "och så far tå på stolen, som aldrig
är nödbedd då han far vänta sig mot hemmet,
den smäller till och far iväg med stocken"
Det kallas nu snärja stock.

Och på förkälarna forslades stockarna och
görs formodligen så ännu i skogarna.

Vid den gamla svedjningen dog bara de grova
stockarna tillvara, vindfalle, loppas och grenar brändes.

Den gamla predjningen, där skogen fick brinna helt, gjordes då skogen hade blivit för gammal och abod och rullnade, då synes hel barrskogen förstör markvegetationen, så att det inte blir något bete. Men lövskogen blev dels för gammal, och dels blev det i gen växt av blåbärs och lingonris som förhördde betet för djuren. Ungefär skog behövdes även för löftäcklen till får och kor, men barrskogen predjades i första hand, och betet var viktigare än de sködar, som kunde tagas på 'svian'. De plattaste bitarna av predjan sällades upp och blev åkrar, efter mycket arbete. Men de gamla förr, visste väl om, den vättighets befriande nya cirkulation som blev efter en predjning, där först bränts, sedan näg, ev. profatis, eller kom med salivätsor och isätt gräsfrö, och så till slut en grön platt i där djuren samlades, visste om, att nya ämnen kom till jorden, som ett nytt liv; skogen, som snart planterade ut sig igen.

Svedjning eller röjning, det är vad som
skogsbrare och tamkanin. Sve eller sved är
väl även ord på en gris eller kapp, till ex. berättaren:

"Då jag lagt mig på kvällen och just skulle sovna
kommer far rasande in med en sve i handen —

(Karl Juhanson född 1872)

I Örkened i Skåne svedjades på Myra Kulla vid cepel-
skifte, och man sa mornning. Det var de mindre
bondearna som svedde av skogen, för nyodling eller
i något fall för fältic behov. Tidigt på våren, då det
var lite fuktighet i jorden följade man. Skogen togs
tillvara, då mycket pris och för man kunde sannol
intill breddes ut och brändes, gata kräckades och
buskar fälldes på denna och slängdes in. Träprima haru
användes. Den hackade man ner potatis, den blev
av en särdeles fin kvalité, mjölig och väldsmakande.

De hackades upp med potatis hacka och dampdigt såddes
i ängen, den ^{efter idag} földe man försigt föred den riktiga nyodlingen.

Teckn. efter foto

ACC. N:R M. 16123:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

HCS till

Teckning
sida, 24

foton
se sid.
22-23.

tillbyg
23/2-62

Dymlinga harven, som användes vid brandning.

m. m. Träet kallas för bränder, en bränd.

Se teckning. I Socknen fästes skäffingen, då
man använde svar. Benämning i Ölmstad
och socknar häromkring i Vista.

Grytslan och övriga redskap enligt foto, är
ifrån Skarkans gården, hembygdsgård i Ölmstad.

Brjekroken är ifrån Stor gården, där den utanför
väggan är sätta in. Den gamla spistacken
höllade jag också där, på lagårdsbacken. Den
är 35 cm. lång och kallas för spiback, det
heter till ex. sone oppr grenor, enligt dialekt.

De hade också in havätt, som var portun
i de andra, som användes på åkerarna,
för att platta till lite, då det var säll
på Sveden.

På foto vanlig sliten skräva och krök att ha menjen med, samt
ett bärssäck ifrån 1816. Ledsgyd Ölmstad, är samlad enbart i skimbotten.

Mariet (Var) ^{Via} = vidja. "Vai de hämtade bröcklass i skööven." Berättaren: "Dj lär inte finnas måen nu, som kan göra en maria, eller ens restuade det är för månen. Man har ju målstakar i kälke eller vagn där man lastar ned. Emellan dem språnges sosisim, snäle? för detta är gjort av sosisim, och om man finner man om slaktegrisen synne och så bakom besprynna då man för ut grisen ur stian, men det var inte det utan om marian. Alla hade ej sosisim, men alla kunde göra en maria och ha i stället, så att inte målstakarna kringdes ut av nedan och ner mot hujulen. Man tog några björkekvistar de längsta man kunde få tag i. Sånt där satte man på kvällarna med i stugan, vid glöderna i spuvan ('händen') Man kunde kvistarna uppåt i skorsten, drog dem sakta ner över glöden, satte foten på sidosändan, och böjade om vid tilländan. Det gick så smidigt att man, kvistarna var mjukta och man satte på en stol vid spuvan. Imenigast var det att skarpa samman kvistarna vid mitten. En hank gjordes vid ändan, som virades in i vidjan. Denna maria blev så stark, fastade inget, och höll i åratäl. Nu ha de jämt kedjor."

Småland
Västra lid.
Ölmstads sn.

M.16123:22.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

se sid. 20

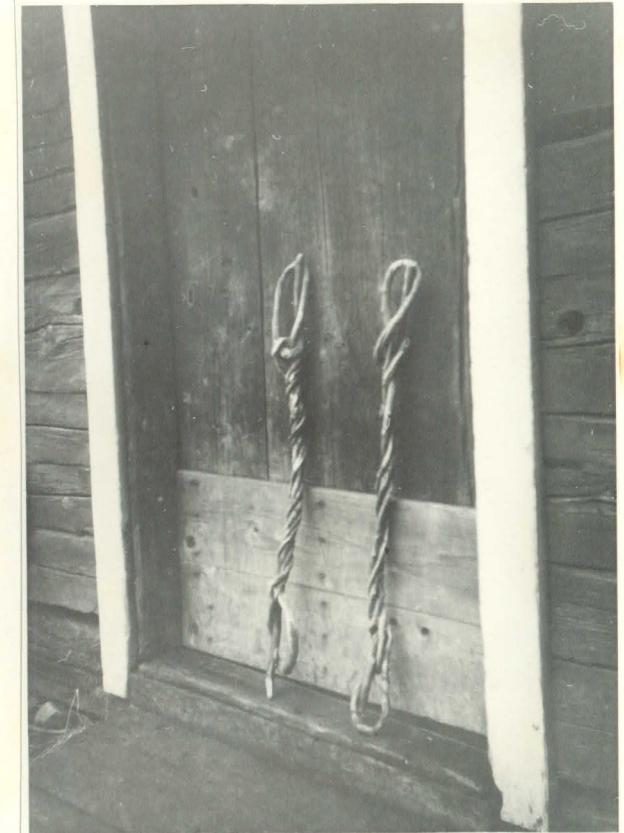
Inlämnat av Anna Ivanberg, Huskvarna år 1962

Småland
Västra lid.
Ölmestads sn.

M. 16123:23.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

se sid. 20

nova

Inlämnat av, Anna Ivanberg, Hushvarna år 1962

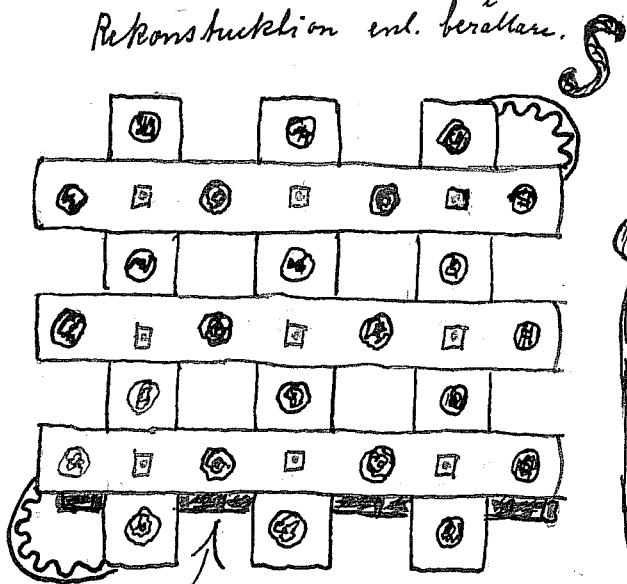
Söderland
Västra lid.
Ölmestads s:n.

M. 16123: 24

FOLKLIVSARKIVET
LUND

se sid. 25

Dymling harv.
Rekonstruktion ent. berättar.

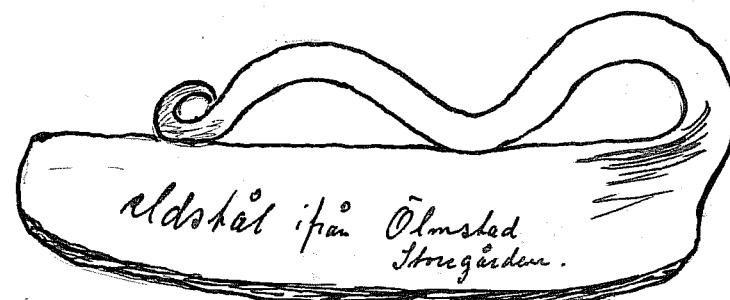
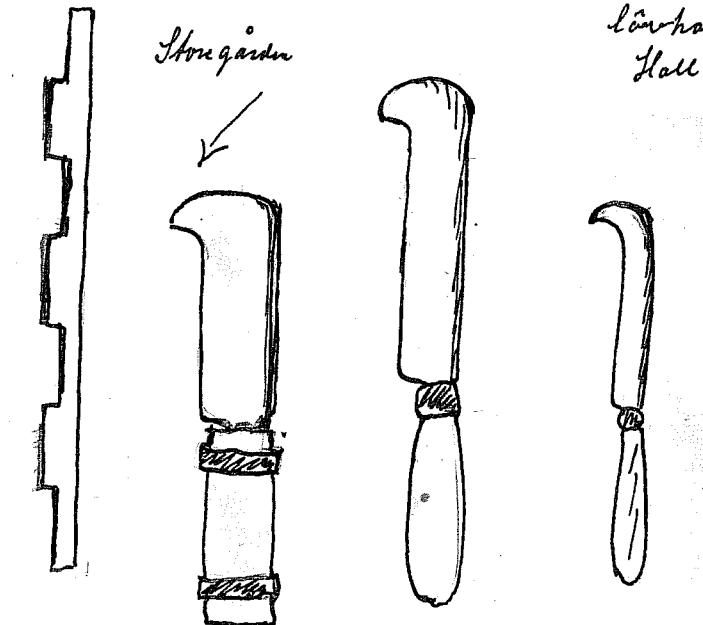
Led fömed jämnstång så
att innan en harv kan
påhängas, och då all
harven kan sättas i vinkel
om det är två.

Krisshacka

Storgården

samt krisshacka och
lövhacka ifrån
Hall Soldatbyg
Ölmestad.

hand
smidda

Eldstål ifrån Ölmestad
Storgården.

hukör uppteknare

Inlämnat av Anna Ivarberg, Hushvarna si 1962